

24 januari 1969

Goedenavond, vrienden.

Bij het begin van deze bijeenkomst de bekende waarschuwing: Denk zelf na, want wij zijn niet alwetend of onfeilbaar, ook al vertellen wij alles naar beste weten. Zoekende naar een titel voor het actuele onderwerp van heden vond ik de titel:

HET SPOOK OP DE ACHTERGROND

Het spook, dat in de ogen van vele groten van deze wereld op het ogenblik dreigt, is niet, zoals u misschien zou denken, oorlog, maar een absolute chaos. Deze angst blijkt overal te bestaan en de verschijnselen daarvan ziet men op de meest verschillende wijzen tot uiting komen. Daarom lijkt het mij wel goed daarover heden eens iets te zeggen. Wanneer wij bijvoorbeeld kijken naar de Vietnamconferentie, zo zal u opvallen, dat men daarbij lange tijd pas op de plaats heeft gemaakt. Officieel ging het daarbij om een tafeltje. De meesten van u beseffen dat er nog andere redenen moeten zijn en men denkt daarbij onwillekeurig aan de wisseling van bestuur in de U.S. Men meent dat zowel de Vietcong als het Noord-Vietnamese gouvernement gebruik hebben gemaakt van de behoefte die een scheidende administratie heeft om nog een laatste succes te behalen en zo voor zich gunstiger voorwaarden te bereiken, een erkenning van gelijkwaardigheid bijvoorbeeld en gelijktijdig de besprekingen zo lang uit te stellen, dat men met de werkelijke partner te maken krijgt. Toch vertrouwt men elkander kennelijk wel. Dat is meer dan men als politicus toe mag geven, maar de feiten wijzen ook in die richting. Wat men echter niet vertrouwt, is het volk. Men is bevreesd voor de druk die vanuit het volk blijkt te bestaan.

Mogelijk klinkt iets dergelijks overdreven. Toch is de onrust onder de massa voor de staatslieden veel belangrijker dan men zou denken en brengt juist deze hen tot weifelingen, tegenstrijdigheden etcetera. In uw eigen land ziet u soortgelijke processen optreden op het ogenblik. Zij het, dat daar geen sprake is van mensenlevens en revoluties. Kijk eens naar het gedrag der verschillende partijen, die opeens, na lange tijd elkander beconcoreerd te hebben, samen trachten te gaan. Fusie als middel om invloed te behouden. Het blijkt echter, dat bepaalde partijen niet met de anderen willen samengaan, daar zij vrezen dat een dergelijke fusie geen goede resultaten zou hebben. Zij hopen zelfs door de ontevredenheid, die een dergelijk samengaan met zich zal brengen, een grotere partij te kunnen worden. Andere partijen voelen eigenlijk veel voor een vaste samenwerking met andere groepen, maar durven een dergelijk besluit niet aan, daar zij zeer wel beseffen zelf in feite reeds een conglomoraat van kleinere partijtjes te vormen, al komt dit niet in de namen van de groepen tot uiting. Niemand in de grote partijen weet nog wie nu de meeste invloed heeft, wie bijvoorbeeld werkelijk links, uiterst recht is en hoe de menigte op deze houding zal reageren.

Iedereen in deze tijd vormt steeds meer eigen meningen en gaat steeds meer af op eigen gevoelens. Hierdoor is de tot nu toe geldende opzet van het bestuur over de gehele wereld, dat (om eerlijk te zijn) alleen kan bestaan krachtens en gebaseerd is op een kuddementaliteit, van slag af. Men kan er bijvoorbeeld in deze dagen niet meer op rekenen dat een bepaalde leuze ook bepaalde resultaten zal brengen, je kunt er niet meer van uitgaan dat bepaalde dingen geheim zullen blijven, terwijl men evenmin meer met zekerheid weet, welk resultaat het openbaar worden van bepaalde zaken zal hebben. Onderling blijkt dat men met vuilspuierij weinig meer bereiken kan, maar dat de resultaten van goedpraterij nog veel minder zijn. Juist dit zit alle hoge heren in de wereld dwars. De onzekerheid die hierdoor voor hen ontstaat en de daaruit volgende onredelijkheid en het zo ontstaande gebrek aan systeem is, naar ik meen, kenmerkend voor de ontwikkelingen op uw wereld. Het spook op de achtergrond is de onberekenbaarheid van massa's in deze dagen, waardoor onverwacht toestanden uit het

verleden herleven, maar gelijktijdig allerhande tot voor kort ondenkbaar geachte ontwikkelingen tot stand komen. Ik wil daarop niet al te diep ingaan, daar u (naar ik meen) op dit gebied reeds voorlichting genoeg gehad hebt. Wel wil ik enkele facetten van dit alles belichten, waarover u (naar ik meen) nog niet zo vaak zult hebben nagedacht.

Op het ogenblik is in Afrika een toenemende vervreemding van het Westen aan de gang. Dit lijkt misschien onbelangrijk, daar men zich veelal nog niet realiseert hoe groot de economische belangen zijn die juist met dit Afrika voor bijna geheel de wereld daaraan verbonden zijn. De oriëntering, van het Westen af, komt voort uit het volk en is niet in de eerste plaats een houding, die geëntameerd wordt door de staatslieden. De meeste staatslieden in Afrika zijn nog wel bereid met het Westen te spreken en vinden het zelfs nog vaak heel erg prettig dat zij in de Uno of tijdens een studiebezoek op voet van gelijkheid met de blanken kunnen spreken. Maar het gewone volk heeft het gevoel dat de blanken alles hebben en de zwarten niets gunnen. Het resultaat is, dat er een zekere haat tegen de blanken is ontstaan, welke gepaard gaat met een terugkeer naar eigen geloof en gebruiken. Om u een voorbeeld te geven: de meest fanatieke islamieten vindt men op het ogenblik in Centraal Afrika. Er is een tijd geweest, waarin men dezen eerder in Zuid-Azië had moeten zoeken. Christengemeenschappen vervreemden steeds meer van de algemeen geldende opzet en komen tot rituelen en praktijken, die door de christenen elders zeker niet meer als christelijk erkend worden. Ofwel blijft men trouw, maar worden dan tot vervolgd minderheden. Waar blanken de macht nog in handen hebben, bestaat haat tegen de blanke. Waar de zwarten zelf de macht in handen nemen, zal openlijk de blanke misschien nog getolereerd worden, maar in feite discrimineert men steeds meer tegen blanken.

Men wil in de vele nieuwe staten graag de grote kapitaalgevers, de grote maatschappijen aantrekken, maar tracht gelijktijdig de komst van dergelijke door blanken gestimuleerde industrieën en ontginningen te omgeven met allerhande veiligheidsmaatregelen, welke de werkelijke invloed van de maatschappij of kapitaalgever moeten beperken. In vele gevallen blijkt men reeds nu het aantrekken van dergelijke maatschappijen te overwegen, waar de mogelijkheid tot toekomstige nationalisatie van hun bezit bestaat. Een voorbeeld van deze dubbelslachtigheid, die door het volk maar al te graag gesteund wordt, vindt men bijvoorbeeld op het ogenblik in Nigeria. Voor velen, die deel uitmaken van de blanke wereld lijkt dit alles minder belangrijk. Dat zijn dan de gewone mensen. Maar de staatslieden zien de zaken anders. Indien u behoort tot degenen die menen dat dit alles van minder belang is, zou u zich eens moeten afvragen waarom zowel Engeland en de USA als Rusland en China zoveel pressie trachten uit te oefenen in Afrika, de meest onverwachte aanbiedingen doen, schenkingen voorbereiden, trachten in te grijpen enzovoorts. Kort en goed, langs elke denkbare weg trachten zij invloed uit te oefenen en zichzelf onmisbaar te maken. Niemand van u zal zo dom zijn te denken dat men dit werkelijk alleen maar doet in het belang van de wereldvrede. Wie even verder kijkt, beseft dat men tot een steeds verdergaand ingrijpen tracht over te gaan met alle denkbare middelen, omdat kennelijk de kans dit continent te vatten binnen de bestaande ordeningen, steeds afneemt.

Als u dit probleem afzonderlijk beziet, lijkt het nog wel iets, waarover men zonder al te veel moeite heen zou kunnen stappen. Dan blijven er wel wat problemen als de toestanden in Zuid-Afrika, de situatie rond Israël en dergelijke, maar dit alles hoeft geen invloed te hebben op de gang van zaken in de wereld. Kijkt men iets verder, dan ziet men echter dat dergelijke onrust in bijvoorbeeld India, Pakistan en de vele kleinere landen van Azië bestaat. Ook hier blijkt de verhouding tot het blanke ras te veranderen. In deze landen zal men, zoals in Zuid-Amerika, de relatie met blanken en de blanke cultuur niet geheel op de achtergrond kunnen schuiven, daar men met de Europese waarden en opvattingen en met de Amerikaanse opvattingen omtrent het leven reeds te veel is vergroeid. Toch ontstaat ook hier een zekere discriminatie tegenover het blanke ras en ziet men de betrouwbaarheid van dit blanke ras als iets, wat steeds meer vraagwaardig wordt. Let wel, het gaat hier om de reacties, niet eens bewust geformuleerd van de grote massa daar.

Grote hulpacties, het stichten van industrieën en dergelijken, hebben wel enige invloed, maar de van de volksgunst niet bepaald zekere politici in deze gebieden zijn handig genoeg om de resultaten van deze hulpacties van het blanke ras te vervalsen. Om enkele voorbeelden te geven: Hulpgoederen uit Rusland kwamen naar Zuid-Azië via China. Zakken en kisten werden voorzien van Chinese opschriften, welke de originele opschriften onleesbaar maakten. Vaak werden daarna nog weer plakken over deze opschriften aangebracht. Hulpgoederen van Europa en Amerika, onder meer bij overstromingen en hongersnood, werden voor een deel omschreven als hulp van het eigen gouvernement en van passende opschriften voorzien. Uit Nederland afkomstige hulpgoederen als melkpoeder werden bijvoorbeeld vervoerd in wagens, voorzien van het opschrift: Gave van het Centaal Gouvernement. Is hier sprake van een poging van politici eigen situatie te verbeteren, in andere landen blijkt soms dat men het verdelen van gaven en dergelijken, alleen wil aanvaarden van eigen mensen. Men wil de gaven dan wel goedgunstig aanvaarden, maar de massa wenst geen verplichtingen van de blanke wereld te erkennen.

U zult begrijpen dat dit voor de belangrijkste wereldmachten van het ogenblik gelijkelijk onaangenaam is. Het vermogen macht uit te oefenen alleen is vaak niet voldoende. Amerika kan zich beschouwen als de militair machtigste staat van het Westen, maar dit land heeft ook een voortdurend groeiende afzetmarkt voor zijn goederen nodig. Het blijkt dat de afzetmogelijkheden in vele gevallen sterk worden geschaad door anti-Amerikaanse gevoelens bij de massa der volkeren. Trouwens, overal weer blijkt dat de eenvoudige mens niet meer bereid is zich geheel te binden aan een bepaalde staat of vorm, omdat deze zoveel goed doet. Want degenen die dit doen, zijn immers toch maar blanken en zullen uiteindelijk wel hun pondje vlees komen opeisen. Zo denkt men. Daarom speurt men naar degene, die iets zo voordelig mogelijk kan aanbieden. En als er twee aanbiedingen van gelijke waarde zijn, dan zal de aanbieder van de kleurling in vele gevallen de voorkeur hebben boven de, desnoods kwalitatief wat betere, aanbieder van de blanke. Dit wordt natuurlijk weer niet hardop gezegd maar speelt bij de huidige ontwikkelingen en problemen een grotere rol dan u mogelijk zou achten.

Economische problemen van de USA rond de Stille Oceaan, die waarschijnlijk mede aansprakelijk zijn voor de Amerikaanse pogingen ten koste van alles invloed daar te gewinnen of te behouden, worden voor een groot deel bepaald door de toenemende productie van Japan, dat kwaliteitsartikelen weet aan te bieden tegen gelijke of lagere prijzen dan USA of Europa, terwijl de toenemende exporten (veelal illegaal) van Rood China, voorzien in de goedkopere, maar kwalitatief mindere, verbruiksgoederen. Deze aantasting van het afzetgebied van de blanke productie heeft een misschien niet op het eerste gezicht merkbare, maar toch voor de betrokkenen een langdurige en onaangename invloed. Vergelijk Nederlands-Indië. De gehele Nederlandse katoenindustrie was voor rond 70% georiënteerd op de productie van goedkope goederen voor Indonesië. De katoentjes uit Twente vonden hun weg naar geheel Zuid-Azië. Nu de Nederlanders geen streepje meer voor hebben, blijkt niet alleen een veel sterkere concurrentie te bestaan, maar zal, bij toename van de armoede van het volk en stijgende tolrechten, het inheemse product meer en meer de plaats innemen van de importen uit Nederland. Het gevolg was een crisis in de katoenindustrie, die in geheel Twente een structuurverandering heeft afgedwongen. Dit in de laatste 15 à 20 jaren.

Iets dergelijks speelt zich nu bijvoorbeeld af in landen als Frankrijk en USA. Dit schept in de binnenlandse politiek grote problemen. Maar er is nog iets dat de grote leiders der volkeren onrustig maakt. In het verleden was het gemakkelijk heethoofden op te zwepen tot een oorlogsstemming. Dit betekent dat men veel geld kan uitgeven voor bewapening en dergelijke, terwijl men gelijktijdig van het volk grotere offers mag eisen, zonder dat dit enig verzet uitlokt. Hierdoor is het mogelijk de industrie draaiende te houden, wanneer de omstandigheden eens wat minder gunstig worden. Maar u leeft nu in een tijd, waarbij bijvoorbeeld in de USA de mensen zich dag na dag meer af gaan vragen of het eigenlijk wel zin heeft dat dag na dag zoveel miljoenen worden weggeworpen aan bewapening, en 'agentje spelen' in vreemde landen, zonder dat men daarvan ook maar iets terugziet. Ja, zonder dat men zelfs maar de dank van de wereld daarvoor in ruil krijgt. Wanneer steeds meer mensen gaan beseffen, dat

voor deze zware lasten die het volk te dragen krijgt, alleen maar een verlies aan aanzien en achting bereikt wordt, dan wordt de zaak voor politici, die deze dingen nodig hebben om het evenwicht in eigen land te handhaven, kritiek. Niet dat men zo graag oorlogje speelt als bijvoorbeeld in Vietnam, maar eenvoudig omdat men het verbruik van goederen en daardoor de industriële stimulans, die op deze wijze bereikt wordt, niet missen kan. Want als dit wegvalt, zal het moeilijk worden een economische crisis te voorkomen, die de machthebbers wel eens in de beklagdenbank zou kunnen brengen. U denkt dat dit oude koek is? Misschien hebt u gelijk. Maar om een wat verwarde beeldspraak te gebruiken, dan begint die oude koek toch wel zo langzaam ten hemel te stinken. Men kan de zaak niet meer gemakkelijk verbloemen, te veel mensen gaan begrijpen wat er gespeeld wordt en dat betekent dat de machthebbers hun invloed zien slinken.

Wat is er nu precies aan de hand? Ik zal dit ontleden aan de hand van voorbeelden over Nederland, mits u daarbij maar voor ogen houdt, dat hetgeen ik zeg, voor praktisch alle grote staten gelijkelijk geldt, dus voor Rusland en China, zo goed als voor Nederland, Engeland of de USA. Om een toenemende staatsbemoeiing in stand te kunnen houden heeft een staat een toenemend inkomen van node. Om dit echter te verwerven, heeft men macht nodig. Zelfs sociale wetten zijn gebaseerd op het bestaan van een deze controlerend machtsapparaat. Een dergelijk machtsapparaat heeft pas werkelijk invloed, wanneer het samenspeelt met andere, soortgelijke machtsapparaturen en daarop een beroep kan doen of daarmee samenwerken. Eens genomen maatregelen, of deze nu tijdelijk heten te zijn of niet, kan men moeilijk ongedaan maken, terwijl nieuwe maatregelen noodzakelijk zijn. Enerzijds om de massa tevreden te stellen, anderzijds om het machtsapparaat een functie te geven. Het gevolg is dat de feitelijke stijging van productie en dus ook het volksinkomen ver achterblijft bij de feitelijke progressie van de staatsbehoeften.

Nu kan men het staatsinkomen vaak opvoeren door niet al te opvallende maatregelen. In Nederland heeft men handig willen zijn door het invoeren van de btw. Men heeft gezegd: wij moeten ons aanpassen bij de in andere Europese landen geldende belastingsystemen. Waarop men dit prompt deed, maar alleen op een gebied, waarop een meeropbrengst verwacht kon worden. Men zag er echter vanaf om gelijktijdig andere gebieden, die volgens dezelfde Europese norm veel te zwaar belast waren als inkomen en bezit, gelijktijdig aan te passen. Een andere handigheid is het voortijdig innen van belastingen en eerst later uitkeren van eventueel te veel betaalde gelden, het uitstellen van maatregelen, die voor de belastingbetaler gunstig zijn, en het onmiddellijk doorvoeren van maatregelen, die voor de staatskas gunstig zijn. Denk nu niet dat dergelijke handigheden alleen maar in uw land voorkomen. In de USA kent men een extra heffing op het inkomen ter betaling van de extra lasten van de Vietnamoorlog. Rekent men de feitelijke opbrengsten uit, dan blijkt deze opbrengst per dag veel hoger te liggen dan de werkelijke dagkosten, die voor de oorlogshandelingen enzovoorts worden gemaakt. Het overschot dient om onder meer de schatkist te ontlasten van uitgaven voor leger en vloot, zodat gelden vrijkomen voor het bestuursapparaat. Ofschoon de gewone mensen dit misschien niet zelf geheel kunnen berekenen, gaan zij voelen dat er ergens iets niet klopt. Men begint dan ook ongedurig te worden. Hierdoor reageert de menigte anders dan de staatslieden hadden verwacht of wenselijk vinden.

Zo had men in uw land gemeend middels de btw een bestedingsbeperking tot stand te kunnen brengen. Dat lukt misschien wel voor de ouden van dagen en dergelijken, maar de arbeiders en bedrijven nemen het niet. De bedrijven verhogen hun prijzen, zodat hun winst de gevolgen van de btw geheel opheft, ja, grotere winsten mogelijk maakt, terwijl de arbeiders een volledige compensatie willen hebben in hun loonstijging voor alle stijgingen van kosten. Wat betekent dat de eisen van de arbeiders in uw land - in directe middelen, dus contanten, zullen liggen tussen 5 en 7 gemiddeld. Hierbij houd ik dus geen rekening met veranderingen van arbeidsvoorwaarden als bijvoorbeeld werktijden, vakanties enzovoorts. Dit impliceert tussen haakjes weer, dat Nederland op menig gebied niet meer op de buitenlandse markt zal kunnen concurreren, daar soortgelijke stijgingen van prijzen en kosten niet in alle andere landen verwacht kunnen worden. België, West-Duitsland en zelfs waarschijnlijk Engeland zullen in

verhouding waarschijnlijk goedkoper blijven wat werkkrachten betreft. Waardoor het voor Nederland steeds moeilijker zal worden om een volledige werkgelegenheid in stand te houden.

In andere landen werken andere factoren, maar is de uiteindelijke toestand ongeveer hetzelfde. In Engeland heeft men bijvoorbeeld te maken met te grote verliezen, voortkomende uit stakingen. Men heeft daar in verhouding minder last van de stijgingen van loonkosten, maar lijdt onder de onbetrouwbaarheid van de massa, die staking als machtsmiddel gebruikt, zelfs voor kleine dingen, op een wijze, die ook in Frankrijk bij de economie een zo ingrijpende rol speelt. Dit betekent productieverlies en onbetrouwbaarheid van levering, wat betekent dat zelfs al blijven de lonen lager, de afzet geschaad zal worden en zo het inkomen van het land, dat in feite gelijkkomt met zijn productie (plus de verkoopbaarheid naar buiten toe daarvan), die terugloopt bij stijgende staatskosten. Hier staan politici en wetenschapsmensen eigenlijk machteloos. Het spook op de achtergrond, deze onbetrouwbare duizendkoppige massa, weigert eenvoudig te reageren zoals zij dit volgens de heren zou moeten doen. Deze massa staakt zelfs wanneer de vakbondsleiders zeggen dat dit niet moet en de staat het verbiedt. Men zal dan wel de zaak trachten op te lossen door zondebokken te kiezen of opruiers uit te schakelen, maar ondertussen zal men aan de wensen van de massa toch maar gehoor moeten geven. Met andere woorden, men zal moeten geven wat geëist wordt, onverschillig of men dit nu wel economisch verantwoord en prettig vindt of niet.

Op soortgelijke wijze heeft men op het ogenblik in Rusland moeilijkheden, waarbij een toenemende verbruikshonger een rol speelt. Hier is het geen kwestie van geld, maar goederen. De verdienste is er wel, terwijl geld in veel mindere mate dan in het westen een eigen waarde representeert. Men is gewend aan zekere vastheid van inkomen en heeft dan ook geen behoefte aan een algemene loonsverhoging, maar wil eenvoudig voor hetzelfde geld meer kunnen kopen en vooral meer goederen kunnen kopen, die tot nu toe schaars zijn. Dit betekent in wezen een steeds toenemende druk op het productieapparaat, gericht op een omstelling daarvan. Maar indirect betekent dit ook een toenemende druk op het bestaande partijapparaat, dat zich nu eenmaal geheel heeft gebaseerd op het handhaven van een bepaalde socio-economische structuur, waarbij de zogenaamde luxe-verbruiksartikelen geen werkelijke plaats hebben en planproductie de basis is van alles. Dit is een van de redenen, waarom in Rusland een felle strijd tussen de oude garde, de systeemmensen en de meer modernen, die een aanpassing wensen op menig terrein, aan de gang is. Deze machtsstrijd maakt het echter noodzakelijk de massa zoet te houden en dit kan men alleen doen, door inderdaad de markten ruimer te bevoorraden met meer luxeartikelen en ruimer aanbod van noodzakelijke verbruiksartikelen in betere kwaliteiten.

Om een voorbeeld te geven van de invloed die van deze pressie uitgaat: Men heeft in de laatste drie maanden nieuwe bevoorradingsnormen gesteld voor het Donnbekken, voor enkele grote productiecentra langs de Wolga, de Oekraïne en de oliewinningsgebieden tot de Kaukasus toe. Hierdoor wordt het daar beschikbare assortissement van verbruiks- en zelfs luxeartikelen vergelijkbaar met hetgeen in bijvoorbeeld Moskou verkrijgbaar is. Wanneer men er echter toe overgaat meer fotoapparatuur op de binnenlandse markt af te zetten, dan betekent dit, dat men ofwel de export, die pas goed begint aan te lopen, zal moeten beknotten, dan wel meer zal moeten gaan produceren. Bovendien betekent een veel ruimer aanbod, zoals de ervaring reeds eerder bewees, dat bij een toenemend bezit van een artikel door meer mensen, het prestige van het bezit meer gaat plaatsmaken voor eisen ten aanzien van kwaliteit. En dit maakt de zaak moeilijk.

Om u een voorbeeld te geven? In Moskou werd tv. gegeven. Apparaten werden verkocht voor ontvangst. Wanneer deze nieuw waren, was het bijna zeker dat na ongeveer drie maanden fouten optraden, die reparatie vergden. De duur van deze herstellingen bedroeg gemiddeld 3 à 4 weken. Een nagezien toestel was dan hoogstens goed voor nog 3 tot 6 maanden ongestoord gebruik. Vanaf het ogenblik, dat het communaal bezit van toestellen (in clubs en dergelijke) in toenemende mate plaatsmaakte voor partikulier bezit, ook bij arbeiders, moest men de kwaliteit verbeteren. Men nam het eenvoudig niet meer dat een product met zoveel onvolmaaktheden werd afgeleverd. Er ontstond een soort hetze tegen de industrie. Directeuren

werden afgezet, bedrijfsraden kwamen in het geweer, grote dag- en weekbladen hielden zich opeens bezig met het gebrek aan kwaliteit, dat eerst als normaal werd aanvaard. Het gevolg was een zeer grote verbetering in kwaliteit (nu vergelijkbaar met toestellen middenklasse uit West-Europa) maar de productie daalde. Men kon de norm niet meer halen, omdat men nu zorgvuldiger moest produceren en controleren. Uitbreiding van de industrie was het enig mogelijke antwoord hierop. De vraag groeide hierop nog meer. De omvang van de industrie steeg met ruim 170%. De bijkomende capaciteit werd deels onttrokken aan voor oorlogsdoeleinden producerende elektronische industrieën. Wel heeft men de productie en zelfs de schema's van de toestellen zodanig veranderd, dat voor deze industrieën de mogelijkheid blijft bestaan in zeer korte tijd om te schakelen op oorlogsproductie, als kleine zenders, ontvanger, radar enzovoorts. Toch maakte dit structurele veranderingen in de productieverdeling en daarmee in de gehele economische structuur noodzakelijk.

Dit is maar een enkel voorbeeld van hetgeen de massa kan bereiken middels pressie en ontevredenheid, zelfs in een absoluut geregeerde staat. Stel u nu eens voor wat er in Nederland zou kunnen gebeuren wanneer de eenvoudige mensen zouden zeggen: ik wil steeds wat beter gaan leven en ben niet van plan nog te werken, wanneer men het mij onmogelijk maakt even ruim te leven als tot nu toe of beter. Dan zal er iets moeten buigen of breken, maar wanneer de regering wil beginnen haar bestedingspeil te toen dalen, zo is de vraag waar zij moet beginnen. Geen enkele instantie zal geneigd zijn eigen belangrijkheid te verminderen. De bestaande en zowel horizontaal als verticaal gebonden machtsapparaten maken een dergelijke afbouw of opheffing van instanties, hoe kostenbesparend deze ook zouden werken, bijna onmogelijk. Instanties hebben immers een reden van bestaan nodig, zodat men zelfs in wezen overbodige taken zal trachten te handhaven zo lang dit maar doenlijk is. Zelfs een omzetten van taken is een langdurig en kostbaar proces op deze wijze.

Misschien zou men de staatsbijdragen aan de burger kunnen verminderen en bijvoorbeeld de in wezen niet meer passende bijdrage als de kinderbijslag kunnen wegnemen. Dit zou echter weer een storm van protest wakker roepen bij allen, die daarvan profiteren of hopen te profiteren. Men zou misschien de uitgaven voor de ouden van dagen kunnen verminderen. Maar zelfs indien de betrokken instanties daartoe medewerking zouden verlenen (wat onwaarschijnlijk is) zouden stormen van protest opsteken bij allen die nu weer zelf een groter deel van de verantwoording voor hun ouders etcetera zouden moeten gaan dragen. Men zou kostbare voorzieningen voor verkeer, openbare gebouwen en dergelijke kunnen staken. Maar de belanghebbenden (zowel instanties als bedrijven) zouden protesteren. Kortom, eenmaal bestaande instanties kan men niet zonder meer aantasten. Want ieder wil nu eenmaal houden wat hij heeft.

De (hier gekozen) overheden trachten dus alles tegelijk te doen. Met het gevolg dat men in praktisch alle overheidssectoren te maken heeft men een zogenaamde deficit-financiering. Dit wil zeggen dat men per jaar steeds meer uitgeeft dan men in feite heeft. En denk niet dat dit kleine bedragen zijn. In Den Haag zal de gemiddelde progressie van het deficit liggen tussen de 10 en 15 miljoen per jaar, voor Amsterdam ligt het gemiddelde aanmerkelijk hoger en ligt het bedrag tussen de 70 en 250.000.000 per jaar. Bij deze bedragen houd ik rekening met niet of niet binnen afzienbare tijd rendabele investeringen door deze gemeenten gedaan. In een kleinere stad als bijvoorbeeld Utrecht is het jaarlijks tekort nog altijd iets in de grootorde van 2 tot 5.000.000. Men kan die tekorten door leningen financieren, maar dat kan men niet altijd blijven doen. Vooral bij een klimmende rentestandaard, zoals deze op het ogenblik bestaat, wordt zoiets bovendien wel heel erg kostbaar. In feite zou men dus eenvoudig moeten zeggen: wij kunnen niet meer. Of men zou moeten trachten, middels gemeentebedrijven en diensten, de tekorten op te vangen. Maar u moppert nu al. Wat zou u ervan zeggen, wanneer een tramkaartje opeens fl.1.- zou gaan kosten, elke vuilnisbak die wordt opgehaald, per keer en per bak, fl.0.75 zou kosten, wat niet zo heel ver boven de verwerkingskosten van huisvuil per keer en per bak uitkomt. U zou waarschijnlijk erg opstandig worden en zeggen: waarvoor betalen wij dan belastingen? Denk eens aan rioolrecht bijvoorbeeld: u vindt het misschien vreemd dat daarvoor betaald moet worden. U meent dat dit een dienst van de gemeenschap

zou moeten zijn. Maar het aanleggen, onderhouden, uitbreiden van rioleringen plus de noodzakelijke afvoer kost heel veel geld.

Nu ben ik de laatste om te beweren, dat dergelijke zaken niet uit gemeenschapsgelden zonder meer gefinancierd zouden kunnen worden. Maar wanneer je dan grote kantoorgebouwen neer gaat zetten, parken en sportvelden aan gaat leggen enzovoorts, kan het niet meer. Hoe prettig instanties en of publiek dergelijke dingen vinden, zij kosten in feite te veel. Het kan niet werkelijk. De moeilijkheid bij dit alles is dat in tijden dat men bijvoorbeeld werkgelegenheid wil scheppen, dergelijke projecten worden ontworpen en aan het publiek beloofd. Dan gaat men speelparken, zwembaden, ijsbanen aanleggen enzovoorts. De situatie verandert, maar men heeft het beloofd, is eraan begonnen en kan niet meer terug, omdat te veel mensen nu zitten te wachten tot de belofte eindelijk zal worden ingelost en men geen genoeg zou nemen met een eenvoudig stilleggen voorgoed van begonnen projecten. Men heeft in principe de massa reeds tegen. De werkelijke belanghebbenden zijn misschien in verhouding zeer kleine groepen. Maar ook kleine groepen kunnen zeer hard schreeuwen, fluistercampagnes voeren en zo het grote publiek meekrijgen.

Dat is nu het spook op de achtergrond: de onberekenbare massa, die geen rekening houdt met hetgeen volgens een systeem mogelijk of onmogelijk is, vaak luistert naar betrekkelijk kleine groepen en steeds minder gehoorzaam en trouw de leiders wil volgen. Overal op de wereld zit men met de moeilijkheid dat toenemende uitgaven niet meer zo gemakkelijk kunnen worden gefinancierd, terwijl de verhouding tussen regering en volk te instabiel is geworden, zodat men zich genoopt voelt alles te doen om een omslaan van de onverschilligheid van de massa in actie te voorkomen. Er wordt steeds meer geëist en daartegenover stelt men steeds minder. Dit geldt zowel van het volk tegenover zijn overheden, als omgekeerd. Iedereen is verzonken in zijn eigen belangen. Van een werkelijke maatschappelijke samenhang is in feite bijna nergens meer sprake. Hierdoor vecht eenieder in toenemende mate voor zichzelf. De grote politici, die dit zien gebeuren, zijn onzeker. Zij vragen zich af wat zij vandaag of morgen zullen moeten beginnen, wanneer de bom barst. Wat immers zal er gebeuren, wanneer men niet meer in staat is als staatsman een oorlog te voeren tegen eenieder en op iedere tijd, die men noodzakelijk acht, terwijl men al evenmin in staat is een sociale hervorming af te dwingen. Hoe zal men moeten reageren, wanneer men vandaag of morgen in het belang van de gemeenschap bijvoorbeeld een staking wil breken en het gehele volk zich daartegen gaat verzetten?

Misschien interesseert u dit alles niet zo zeer. Toch zijn dit de factoren, die in het behalen van de mogelijkheden en maatschappelijke ontwikkelingen van heden méér tellen, dan u denkt. Het is zo gemakkelijk dit alles voor de buitenwacht als wet te verklaren. Natuurlijk, Rusland probeert in te grijpen in de kwestie Israël om zijn invloed op de Arabische staten te handhaven. Dat lijkt een zuiver politieke zaak. In feite betekent het: Rusland wil, ten koste van alles, zijn volk bewijzen hoeveel invloed het heeft. Dit is onder meer de reden van het vergroten van de marinebezetting op de Middellandse Zee. Dit is de reden dat men haast wanhopig tracht het aantal experts in landen van Afrika en Azië te doen toenemen. Men heeft steeds de wereldrevolutie beloofd. Nu moet men, om zijn eigen interne optreden te rechtvaardigen, tegen het volk tenminste kunnen zeggen: kijk, dit hebben wij, dit zijn wij, daarvoor werken en leven jullie.

Het jammere is alleen maar, dat de regeringsleiders zelf niet meer schijnen te weten wat de Russen nu werkelijk geloven. Je kunt tegen de bevolking zeggen dat de bevrijding van een land bijdraagt tot de verheffing van de arbeidersstand van de gehele wereld, zoals bij het ingrijpen in Tsjecho-Slowakije enzovoorts. Maar wanneer nu blijkt dat een toenemend aantal mensen daarin niet meer wil geloven, daarvoor andere, minder edele en vooral voor hen minder aanvaardbare redenen veronderstelt, wat dan? Niet alleen het optreden tegen de Tsjechen heeft veel stil verweer gewekt, maar ook de discriminatie tegen Israël heeft in de laatste tijd verzet ontmoet, niet alleen in kringen van intellectuelen, maar zelfs in een aantal

bedrijfsvergaderingen. Deze symptomen kan men natuurlijk gemakkelijk onderdrukken maar de kwaal blijft. Wat moet men beginnen tegen een toenemende kritiek?

In Nederland zit een minister de Jong zich af te vragen hoe hij moet reageren. Moet hij meer behoudend reageren of linkser? Hij weet het niet. Het enige wat tot hem en de zijnen door begint te dringen is dit: wat ik ook doe, ik doe het in de ogen van het volk verkeerd. Reeds nu worstelt Nixon met een dergelijk probleem en zelfs de heerlijke opportunist de Gaulle zit in stilte met dergelijke gewetensvragen. Men mag rustig stellen dat bijna alle politici een dergelijke druk ondervinden. Velen weten niet, hoe te reageren. Dit is de oorzaak van de onberekenbaarheid, ook van de overheid, die in het gebeuren van het lopende jaar een zo grote rol gaat spelen. Het vreemde en vaak al abrupte optreden van politici in het internationale vlak, berust op dezelfde onzekerheid. Op de achtergrond loert als een spook de massa en dit doet zelfs de zekersten soms hun beheersing even verliezen.

Indien men de verwachtingen voor het komende jaar, zonder nu direct een prognose te willen stellen, ontleedt, dan zal men in alle landen van deze wereld door alle overheden pogingen zien ondernemen om wat zij zien als luxe of overbodige luxe voor hun volk te beperken en tegen te gaan. Dit wekt een toenemende pressie van de volkeren om hun luxe te verhogen of tenminste te kunnen behouden. Geweld, conflicten, terreur zelfs, zullen hieruit voortkomen. Overall op de wereld trachten gouvernementen te komen tot een gezagsvorm, waarbij men de feiten zoveel mogelijk buiten de openbaarheid kan regelen. Gelijktijdig wordt men niet slechts geconfronteerd met een pressie van de bevolking tot meer openheid (dat op zich is niet zo erg, want dan kan men nog altijd een komedie opvoeren), maar met een toenemend wantrouwen en mede hierdoor met een steeds meer vroegtijdig uitlekken van plannen, voornemens en feiten. In Nederland bestaan bijvoorbeeld verschillende afspraken tussen partijen, die niet openbaar worden gemaakt. Stel nu dat een blaadje in bijvoorbeeld België of Duitsland, deze overeenkomsten publiek maakt en zo openbaar bekend wordt, dat men een beperking van hetgeen men beloofde te gaan nastreven reeds had aangenomen, voor men zelfs maar aan een verkiezing toe was. Wat zullen de kiezers gaan doen? Wat zullen vooral de fanatieke getrouwen in dat geval doen? Dit lijkt misschien niet zo erg. Maar wanneer je in de politiek je zelfs in de ogen van eigen volgelingen, niet meer weet te handhaven als de man die het weet, de man die het kan, die geen fouten zal maken van ernstige aard, lig je eruit. En een staatsman als bijvoorbeeld Luns mag nog zoveel aanzien genieten, op het ogenblik dat blijkt dat de beloften die hij namens zijn volk doet, door dit volk niet worden gehonoreerd, zal men niet meer meetellen.

Zelfs zakelijk zijn dergelijke dingen mogelijk. Stel dat Nederland 250 tanks bestelt en zoveel vliegtuigen, maar het volk verzet zich daartegen zozeer, dat het niet meer mogelijk is de bestellingen te handhaven. Wat dan? Men krijgt dan een reputatie van onbetrouwbaarheid. Wat dat betekent, kan men in Frankrijk zien. De positie van Frankrijk is door de houding, die men tegenover Israël aanneemt, ernstig geschaad. Het vreemde is, dat die houding ook dóórwerkt in de landen, die profijten trekken van dit optreden van Frankrijk. Zo heeft bijvoorbeeld Egypte wel heel vriendelijk op de banken van Frankrijk grotere bedragen geplaatst, maar heeft het een deel van de wapenbestellingen die normaal via Frankrijk liepen, overgebracht naar West-Duitsland. Men heeft dit laatste natuurlijk van beide zijden zoveel mogelijk geheimgehouden, maar het feit blijft bestaan.

Kortom, onzekerheden spelen een steeds grotere rol in alle opzichten en oefenen op hun beurt een steeds sterker wordende druk uit op de grote mannen in de staten. Denk daarbij niet alleen of zelfs maar vooral aan degenen, die in de publiciteit komen. Achter elke minister staat een heel stel hoofdambtenaren, die veel van hetgeen de minister al dan niet tot stand kan brengen, bespelen. Maar ook deze mensen kunnen onder druk komen te staan. Vooral, daar het hen steeds moeilijker zal worden hun betrekkelijke anonimiteit te bewaren. Regeringsleiders zullen in dit jaar meerdere malen verantwoordelijkheden afschuiven, door te wijzen op personen en instanties, die 'hun besluitvorming hebben beïnvloed'. In West-Duitsland kon men zelfs dergelijke gebeurtenissen reeds binnen 1 à 2 maanden verwachten. Wij hebben u reeds gezegd, dat hier schandalen zullen ontstaan. Maar daarbij zullen vele

mensen betrokken zijn, waarvan u nog nooit had gehoord en die de Duitsers zelf misschien niet eens kenden. Het zal blijken, dat dergelijke mensen een zeer grote macht hadden en misschien nog hebben. Dit zal niet enkel in Bonn, maar ook in de deelstaten blijken.

Wie dit verschijnsel ziet optreden in vele landen, zal beseffen dat hierdoor de continuïteit van een regering, die hoofdzakelijk door het ambtenarenapparaat wordt gegeven, in gevaar komt. Tot nu toe was in de democratische en andere staten de zaak zo: er zijn staatslieden. Deze bepalen een politiek. Zij mogen dus zeggen wat zij willen gaan doen. Daarachter staat dan een ambtenarenapparaat, geleid door deskundigen en zeer machtige ambtenaren. Deze mensen maken dan uit wat er werkelijk zal gebeuren. Zij zorgen ervoor, dat er van een geleidelijke en voortdurende ontwikkeling sprake is. Wanneer bijvoorbeeld een minister het roer geheel om wil gooien, zullen deze figuren wel wat meedoen met memo's en directieven, maar wat reeds aan de gang is, gaat voor. Stel nu dat dergelijke ambtenaren worden geconfronteerd met het feit dat zij in wezen regelrecht ingaan tegen alles, wat een minister publiekelijk verklaart, belooft, een politieke groep heeft toegezegd. Wanneer zijn handelingen in strijd zijn met alle openbare verklaringen, komt hij op de beklagdenbank, omdat hij handelde tegen de 'wil van het volk' en de 'belangen van de gemeenschap'. Zo iemand kan men, zelfs wanneer vrijspraak zou volgen, niet meer handhaven en daarmee ook zijn apparaat niet. Denk vooral over een dergelijk deel van een ambtelijk apparaat niet al te gering. Vergelijkend: Een grootbedrijf heeft een raad van commissarissen die zo nu en dan eens komen kijken. Daarnaast is er een directie. Onder deze directie vinden wij de werkelijk scherpe koppen van het bedrijf. Zij zijn de mensen die zich bezighouden met marketing, productie, public-relations enzovoorts. Deze mensen zijn het, die in wezen het bedrijf leiden.

Politici die naar buiten toe optreden, kunt u vergelijken met een raad van commissarissen. Daarachter zijn de hoofden van de departementen. Die kunt u vergelijken met de directie. Onder die directie hebben wij de braintrust, de mensen die het weten, die de lijntjes in handen hebben, alle wegen kennen, hun relaties hebben. Dat zijn degenen die in een staat in feite de dienst uitmaken. Zeg bijvoorbeeld dat er een schandaal komt, waardoor de gehele top van sociale zaken uitvalt. Dat betekent, dat O K en W niet meer geheel juist kan functioneren volgens de oude normen. Er is een vorm van stille samenwerking, die wegvalt. Men kan nu vele dingen niet meer tersluiks door overheveling en dergelijke doen, maar moet de openbare weg der instanties gaan. Ook defensie komt in moeilijkheden, want ook dit departement heeft, vooral voor zijn personeel, via sociale zaken ook nogal eens wat mogelijkheden. Zelfs de P.T.T. zou moeilijkheden krijgen door het wegvallen van contacten. Binnenlandse zaken zou komen te zitten met problemen, die vroeger geruisloos via sociale zaken afgeschoven plachten te worden, maar die men nu wel zelf op moet lossen, omdat de nieuwe 'top' niet bereid is zich in moeilijkheden te storten, zonder te weten of dit ook zin heeft. Er komen nieuwe regels, nieuwe indelingen en taakverdelingen en niemand weet meer hoe alles in elkaar zit. De zaken zullen dan vastlopen, tenzij ambtenaren op het laagste niveau veel risico gaan nemen en dit is niet zo waarschijnlijk.

Nu vindt u dit alles misschien van minder belang, niet geestelijk genoeg enzovoorts. Maar wanneer u de verwarringen der komende tijd ziet, zult u zich, naar ik hoop, hiervan het een en ander herinneren. Want onthoudt een ding goed: De maatschappij is als een machine. De drijfkracht van die machine is de massa. Valt een onderdeel uit, dan kan de machine niet juist functioneren. Als de massa echter onregelmatig wordt, zal de machine onregelmatig werken en de vreemdste fouten maken, ook bij regeringen. Degenen die aan de touwtjes trekken, weten dit. Daarom zullen zij ten koste van alles hun rust willen handhaven. Zij kunnen echter die rust steeds minder goed handhaven, zodat zij onzeker worden. Wilt u kentekenen hiervoor, dan moet u eens zien naar de uitvoerende organen. Deze beseffen veelal zelf niet waarom zij reageren zoals zij doen. Er is geen sprake van directieven, maar eerder van een soort sfeer, die van bovenaf doorsijpelt. Bij de politie zien wij, naast vele goede en gunstige ontwikkelingen, ook overdadig geweld en vooral een grote overgevoeligheid ten aanzien van gezagskwesaties optreden. Dit komt van bovenaf. Bij vele sociale instanties zien wij enerzijds de behoefte om iets snel in orde te maken, maar anderzijds een toenemende neiging zichzelf

zeker te stellen en verantwoording op anderen af te schuiven. Hierdoor is er vaak een aanmerkelijke vertraging voor de betrokkenen van dringende en belangrijk zaken. In vele gevallen is het eindproduct, de sociale dienst aan de gemeenschap, bij instanties tot nevenproduct geworden, terwijl het werkelijke product eerder schijnt te zijn gelegen in het bereiken van een perfect sluitende redenering. Dit is alleen maar van belang, wanneer men ergens het gevoel heeft dat de dienst op zichzelf dus niet feilloos is, maar integendeel zoveel fouten maakt, dat zij bij het bezien van de resultaten zonder beredenering die dienst in gevaar is.

Een ander voorbeeld van onzekerheid. Bij de justitiële interpretaties van bestaande wetten treffen wij in uw land, zowel als in andere landen, de laatste tijd steeds vreemdere interpretaties aan. Beslissingen, waarbij wetten zelfs worden gemaakt tot het tegendeel van hetgeen de wetgever daarmee toch kennelijk beoogde. Waar dit het geval is, betekent het dat de structuur, zoals zij bestaat bij het hanteren van de rechtsnormen zoals zij omschreven zijn, niet meer zichzelf kan handhaven. Vandaar dus zal het aantal uitzonderingsgevallen bij rechtspleging in verhouding steeds groter worden ten aanzien van het aantal veroordelingen of beoordelingen volgens de norm. En blijkt daaruit reeds dat de juridische structuur niet meer in de eerste plaats voor het handhaven van recht bedoeld is, doch gehanteerd wordt als een dwang- en rechtsmiddel. Wanneer deze ontwikkeling eenmaal aan de gang is, dan mag de rechter nog zo onafhankelijk zijn of schijnen, wordt hij tot werktuig van het establishment en wordt justitie steeds meer tot een terreurmechanisme. In vele staten is dit op het ogenblik reeds het geval.

U denkt misschien dat ik nu voornamelijk duid op Nederland. Vergis u niet. Ondanks alle misstanden komt uw land er nog goed af. Gewelddadig optreden van politie in een land, dat voor de rust van zijn bobby's bekend stond (Engeland) neemt sterk toe. Klachten tegen de politieagenten daar zijn in het laatste jaar verhoonderdvoudigd! In Nederland is het aantal klachten slechts vervijfvoudigd, in beide gevallen moet gerekend worden met een achterwege blijven van een op zich gerechtvaardigde klacht uit allerhande overwegingen of onder pressie bij 6 op de 7 gevallen. In de USA zijn de methoden altijd wel wat erg bruut geweest. Hier blijkt de laatste tijd dat bepaalde justitionele instellingen en politieorganen niet alleen geweld plegen zonder noodzaak, maar zelfs elkander beconcurreren, waarbij in vele gevallen oordeel, geweld, veroordeling niet gebruikt worden om recht te handhaven, maar om bepaalde correcties in de sociale structuur te handhaven of aan te brengen. Het gaat dus niet om de rechtsorde, maar om het handhaven van een orde, die voor het apparaat noodzakelijk of het meest aanvaardbaar is. De excessen bij dergelijke procedures, voor kort haast niet denkbaar, geven uiting aan de steeds grotere verwarring die overal in gezagskringen heerst. Want ook hier voelt men zich bedreigd door een spook: het spook van een mensheid, die gezag niet zonder meer wil aanvaarden, maar het recht opeist zelf te denken en mede te beslissen.

Niets is voor gezag immers gevaarlijker dan een mens die zelf denkt. Een mens die zelf denkt, is niet meer geneigd aan te nemen dat anderen het zonder meer beter weten of kunnen doen dan hijzelf. Hij eist steeds weer een bewijs, niet ééns, maar in elk geval opnieuw. En die bewijzen zijn zo moeilijk te leveren. Het zal bijvoorbeeld zeer moeilijk zijn voor iemand als Alferink te bewijzen dat zijn eigen standpunt juist is dan het standpunt van het Vaticaan of omgekeerd. Tegenover zijn gelovigen is het nog moeilijker: hij is bereid mee te gaan, is minder orthodox dan Rome, maar tracht een compromis te vinden en bevredigt daardoor ook veel van zijn volgelingen niet meer. Op soortgelijke basis kan worden gesteld dat het optreden van de instanties die de kunst bevorderen en beheren in dit land, voor velen niet meer bevredigend is. Enerzijds zien wij op dit terrein fantastische dingen gebeuren, maar aan de andere kant ziet eenieder vriendjespolitiek en een kunstaankooppolitiek die een eerlijk en weldenkend mens vaak ziek zou maken. De deskundigen op dit terrein kunnen weinig bewijzen. Zelfs het bewijs van hun eigen deskundigheid kunnen zij veelal maar zeer beperkt leveren.

Het spook op de achtergrond is voor de gezagdrager wel de onberekenbaarheid van een in toenemende mate kritisch denkende massa. Maar wat schuilt daar dan weer achter? In de

eerste plaats is er sprake van een steeds toenemend gevoel van geëngageerd zijn, gepaard gaande met een steeds groter gevoel van onmacht bij de enkeling. Hierbij blijkt men zich over het algemeen te richten op de gemeenschap en op het geheel, wat een typische aquariustendens is. In de tweede plaats blijkt dat de neiging tot bekritisieren en afbreken aanmerkelijk sterker is dan de tendens tot bouwen. Men zou dit kunnen omschrijven als een sterke Saturnus-tendens, met Neptunus-invloeden, misschien zelfs met een Neptunus-vierkant. In de derde plaats: de mens reageert sterk op kosmische invloeden. Nu zijn dergelijke invloeden er ook in het verleden geweest. Men wist deze echter meestal te overwinnen, omdat men zich kon beroepen op een geloof. Het geloof in het godgegeven recht van de vorst misschien, of de noodzaak tot gelijkheid, vrijheid en broederschap. Dergelijke dingen binden de mensen en kanaliseren hun reacties. Maar de meeste mensen geloven niet meer in dergelijke dingen. Velen geloven niet meer in bijvoorbeeld het vaderland. U in Nederland vindt het koninklijk huis heus wel aardig en vindt het misschien stom dat men een procesje is begonnen. Velen reageren: waarom nog meer in een stinkende brei roeren? Met andere woorden, zij geloven heus wel dat het een en ander niet geheel recht zit. Zeker, men vindt dat men deze mensen maar beter met rust had kunnen laten. Zij hebben per slot al last genoeg van de openbaarheid. Maar er zijn maar heel weinig mensen die verontwaardigd opspringen en tot wraak bereid uitroepen: wie heeft de moed gehad ons koninklijk huis te besmeuren? En met het socialisme is het al hetzelfde. Er zijn veel mensen die geloven dat het wel wat goeds heeft, maar wanneer het er op aankomt daarvoor zelf op de bres te gaan staan, zonder dat daar voordelen tegenover staan, hoevelen kunt u dan nog vinden? Zo sterk gelooft men niet meer in het socialisme van Nederland.

De alles vergetende voorvechters zijn er eenvoudig niet meer. Er is geen werkelijk, onvoorwaardelijk aanvaarden en geloven meer in uw dagen. Daartegenover is er wel een steeds sterker aanvoelen van die puntjes, waar iets wringt. Bovendien blijkt bijna eenieder, die op het ogenblik iets tot uitdrukking brengt, gelijktijdig een mate van onmacht en progressiviteit te demonstreren. Het gevolg is dat overal invloeden optreden, die een handhaven en conserveren der bestaande toestanden willen voorkomen. Dit is in alle landen zo. In de plaats van stellingen komt meer en meer de praktijk, ofschoon men dit nog niet beseft, maar wel aanvoelt. U denkt bijvoorbeeld dat uiterst rechts en uiterst links van elkander verschillen? In woorden. Maar beiden grijpen desnoods naar terreur. Hun doel is niet het doorzetten van een stelsel in de eerste plaats, maar het bereiken van macht. Racistisch in wezen dus.

Deze mentaliteit neemt hand over hand toe. Zij vormt een soort gedachtengolf, die rond de gehele wereld ligt. Schijnbaar heeft dit op uw privéleven weinig invloed, maar toch maakt deze tendens om ook uzelf door te zetten, zelf macht, grootheid te bewijzen, u onbetrouwbaar voor eenieder, die u wil leiden of regeren. De geest maakt van deze toestanden op haar eigen wijze gebruik: wanneer iets niet in evenwicht is, kun je het gemakkelijk omwerpen of stabiliseren. Je kunt met zeer weinig kracht dan zeer veel tot stand brengen. De geest beseft dit en tracht op haar wijze een vernieuwing in de juiste richting (volgens de geest) tot stand te brengen. Het spook op de achtergrond krijgt nog een tweede gezicht, daar de onevenwichtige massa van heden het de geest mogelijk maakt veel omvattender en beslissender op aarde te manipuleren dan dit in lange tijd mogelijk was.

Wat zal hieruit voortkomen? De chaos die is, zal zich uit moeten werken. Veel van de vernieuwing die aan de gang is, zal voor u in de eerste plaats bandeloosheid lijken. Veel van de godsdienstige moeilijkheden van deze tijd zullen de schijn van een ontkerstening hebben. Ook dat is duidelijk. U zult alleen de negatieve kanten zien voorlopig, naar ik vrees. Wat u niet of nog niet kunt zien, is de positieve opbouw die plaats vindt. Er wordt een tegengewicht gebouwd. Wanneer al het bestaande apparaat in gevaar komt, zo moet men wel beseffen dat een zekere mate van samenwerking voor de mens altijd noodzakelijk zal zijn. Er wordt dan ook gebouwd aan een mentaliteit, die het wegvallen van het huidige apparaat opvangt. In de praktijk zal dit neer komen op een werking, die in de eerste plaats het nu bestaande apparaat weer meer hanteerbaar, meer flexibel maakt en zo sterker doet reageren in overeenstemming met de omtandigheden, in plaats van een wanhopig pogen de omtandigheden steeds weer

aan het apparaat aan te passen, zoals nu kenbaar is. Stelt men dan eisen, die maatschappelijk te hoog zijn gegrepen volgens de nu bestaande normen, dan zal men node begrijpen dat men dergelijke dingen alleen bereiken kan door zelf offers te brengen en niet door deze alleen van anderen te vergen. De begrippen offer en eis worden zo weer meer met de werkelijke betekenis in overeenstemming gebracht. Het gaat in de richting van een nieuw evenwicht, dat echter niet te bereiken is langs de wegen die men nu nog volgt. Daarom juist is de dreiging van deze tijd voor de machthebbers gekristalliseerd in de onberekenbaarheid van de massa van vandaag. Voor hen is dit een spook op de achtergrond, dat geen kenbaar gezicht heeft, maar dreigt alles te vernietigen wat zij hebben bereikt en opgebouwd. En juist hun angst maakt hen blind voor de hergeboorte van veel in het menselijke bestaan, dat zij lieten sterven uit utiliteitsoverwegingen.

Als u commentaar hebt ga uw gang.

Vraag: Dat klinkt gunstig, maar welk type mens wordt dan de machthebber van morgen?

Antwoord: Het enige type mens dat op den duur als machtsdrager kan functioneren, is een mens die bereid is grote verantwoordelijkheden te dragen, daarvoor ook risico's durft nemen en winst boekt in zijn bereikingen. Het type van de toekomst: iemand die zijn doel ziet in de erkenning van zijn belangrijkheid door anderen. Daarbij komen meer zakelijke overwegingen in het geding. Men zou het nu bijvoorbeeld niet passend vinden wanneer men een minister van financiën zou horen zeggen: bezuinig zoveel mogelijk, verminder de belastingdruk - met handhaving van de noodzakelijke voorzieningen. Van de besparingen die je zo tot stand brengt, krijg je bijvoorbeeld een procent als salaris. Dit is even ondenkbaar als bijvoorbeeld het stellen aan een ambtenaar: het aantal gevallen dat je ingrijpen resultaat oplevert, wordt beloond met bijvoorbeeld 1 promille of 1 procent van de gemaakte noodzakelijke kosten, verminderd met 1 promille of procent van de kosten van alle niet geslaagde afhandelingen of projecten. Het is maar een voorbeeld en zal u misschien vreemd voorkomen in dit verband, maar het dragen van aansprakelijkheid zal op den duur eens de werkelijke beloning kunnen zijn, zoals nu het leven voor veel mensen alleen de moeite waard is, omdat zij voor anderen belangrijk kunnen zijn. Het gestelde past echter in een tijd, waarin alles materialistisch wordt gezien (zoals in deze dagen) waarin immers een dergelijke materiële stimulans een rol zal moeten spelen. Het risico moet dan betrekkelijk groot zijn. Want zolang men een beroep hoofdzakelijk uitoefent omentwille van de materiële zekerheid die het biedt, gaat de waarde van het beroep daaraan ten gronde en bereikt men niets werkelijk. Voorbeeld: iemand die dominee wordt, omdat het standing heeft en een redelijk loon voor betrekkelijk weinig en zeer vrij werk biedt, zal geen bekeerlingen maken, maar heidenen produceren.

Vraag: De moderne jeugd zoekt juist de coöperatieve maatschappij, om zo de korte weg van product tot mens terug te vinden.

Antwoord: Dit is de eenvoudigste oplossing die in deze dagen echter alleen mogelijk is, wanneer er iemand kan worden gevonden, die voor de commune kan spreken en beantwoordt aan de maatschappelijke eisen. De commune-maatschappij, waarvan de jongeren dromen, is zeker de eerste paar eeuwen nog niet haalbaar. In beperkte mate kan dit wel bereikt worden, maar niet voor het geheel van de gemeenschap. Wel zal men meer en meer de commune zien van mensen, die bijvoorbeeld gezamenlijk leven en werken, een productie beginnen, waarvoor eenieder gelijkelijk aansprakelijk is enzovoorts. Bezwaar is hierbij voorlopig onder meer dat geen vrijheid van omzet en afzet bestaat. Veilplicht en aanvoerplicht bijvoorbeeld zouden moeten vervallen, diploma's zouden voor uitoefening van vele beroepen niet meer vereist moeten zijn, terwijl gelijktijdig de staat voor niet gediplomeerden een eigen risico zonder meer instelt. Dit zet zich langzaam door, maar is voorlopig zeker nog niet van overwegende invloed op de maatschappelijke structuur. Eerst wanneer de rigide structuur van de maatschappij vervalt, is er werkelijk plaats voor mensen die zelf trachten iets te doen. Dan eerst zullen dergelijke communes naar voren komen, omdat zij beter, meer gespecialiseerd (en goedkoper) kunnen werken dan de grote, overgespecialiseerd bedrijven.

Vraag: Komt er een tijdperk, waarin de massa als massa zelfstandig gaat denken?

Antwoord: De eenlingen gaan zelfstandig denken. De vraag is of er dan nog een massa in de huidig zin blijft bestaan. In vergelijking tot vroeger kan worden gesteld: bijvoorbeeld de vroeg Griekse beschaving kende een soortgelijke persoonlijke bewustwording als in deze tijd, maar slechts voor bepaalde standen. Een mogelijkheid tot algehele bewustwording en een zelfstandig denken en oordelen, hetwelk ook in de praktijk kan worden omgezet, zoals in deze tijd mogelijk blijkt, is mijns inziens echter voor deze aarde uniek. Het proces pleegt zich in verschillende vormen steeds weer te vertonen met tussenpozen van rond 700 jaren. De krachten die op de mens van heden inwerken, zijn er dus altijd wel geweest, maar de mens heeft nu een rijpheid bereikt, waardoor hij vatbaar is geworden voor invloeden, die hem vroeger eenvoudig voorbijgingen.

Tenslotte dit. Er zijn er ongetwijfeld enkelen onder u, die met een zucht van verlichting zeggen: hèn, dat hebben wij voorlopig weer gehad, die politiek. Anderen zullen zeggen: ik heb vele interessante dingen gehoord, al kan ik er niet geheel in geloven. Wanneer u zich niet voor politiek, ja, voor het dagelijkse leven, meent niet te hoeven interesseren, daar alleen de geest van belang is, bent u als iemand, die zegt: ademen is belangrijk, maar drinken is overbodig. In de praktijk is zo iemand na enkele dagen dood. Wanneer u alleen geestelijk wilt leven en streven, zonder u bezig te houden met de factoren, die uw omgeving en uw mogelijkheden bepalen, zo kunt u misschien wel voldoende adem krijgen maar ik ben bang, dat u verdroogt. Vindt u politiek op zich erg belangrijk, zo hoop ik, dat u haar toch wilt zien als een waarde, die ook geestelijke achtergronden kent. Een achtergrond die ik slechts summier heb kunnen behandelen in dit onderwerp, maar die in alle onderwerpen van deze tijd, ongetwijfeld mee zal blijven klinken.

Het is niet alleen belangrijk dat dit een tijd van verandering is, maar het is buitengewoon belangrijk op welke wijze die verandering zich zal voltrekken. Alleen de mens die begrip heeft voor de problemen van de wereld, zelfs voor het spook op de achtergrond, dat op het ogenblik voert tot zovele vreemde manoeuvres van machthebbers, kan ook de geestelijke tendenzen van deze tijd juist interpreteren en hanteren. U bent deel van de massa, deel van het gezichtloze spook, dat op de achtergrond zovele ontwikkelingen van politiek, economie enzovoorts, beïnvloedt. Als u bewuster wordt, krijgt het spook een gezicht. En wanneer eindelijk de massa het gelaat van een bewuste mens kan vertonen, zullen de drogbeelden, de carnavalsfiguren ineenschrompelen tegenover uw aller realiteit. Dit is een van de redenen, dat ik heden dit onderwerp bracht. Ik deed het niet alleen, maar hoop het goed genoeg te hebben gebracht om uw belangstelling te boeien en u een beeld te geven van hetgeen er op het ogenblik aan de gang is.

Ik wens u allen nog een prettige en goede avond.

DE WERKELIJKHEID VAN ONS PERSOONLIJKE BESTAAN (ESOTERIE)

Goedenavond, vrienden.

In de weinige tijd mij toegemeten voel ik mij als een soort esoterische dagsluiter. Het is immers altijd moeilijk, na allerhande meer mondaine zaken, de geestelijke waarden erbij te slepen. Men kan trachten dit te doen door bijbelspreuken weer te geven of allerhande stellingen te citeren. Maar de werkelijkheid blijft dan meestal verre. De werkelijkheid van ons persoonlijk bestaan kun je niet uitdrukken in de materiële omstandigheden, die het leven op aarde uitmaken. Eigenlijk is het zo, dat een mens met een redelijk geestelijk besef, innerlijk veel groter is dan van buiten, omdat hij een innerlijke wereld heeft, die veel groter en omvattender is dan de wereld die hij buiten zich bewust erkent. De moeilijkheid hierbij is de communicatie tussen de innerlijke wereld en de uiterlijkheid. Wanneer ik op deze avond dan ook tracht daarover kort iets te zeggen, zo doe ik dit niet met de opzet u los te maken van de omstandigheden waarin u leeft, maar eerder om u duidelijk te maken hoezeer uw innerlijke wereld en de uiterlijke werkelijkheid met elkander verbonden zijn.

Er is tussen het innerlijke leven en de buitenwereld een soort osmose aan de gang. Schijnbaar gescheiden, wisselen invloeden en feiten zichzelf voortdurend uit, zodat onze innerlijke wereld voortdurend bestanddelen van de uiterlijke wereld in zich draagt, terwijl omgekeerd de wereld buiten ons voortdurend wordt gediffuseerd door datgene, wat uit ons innerlijk bestel tot de wereld komt. Zolang wij ons daarvan niet bewust zijn, zijn wij niet in staat om de geestelijke werkelijkheid in de wereld buiten ons te erkennen en worden wij gelijktijdig misleid omtrent de waarden, die voortdurend in ons bestaan.

Vanuit een menselijk standpunt is de wereld, die in jou bestaat eigenlijk niet geheel reëel, maar een vreemd complex van dromen, geloofswaarden, stellingen, gedachten, symbolen, die bijna freudiaans vermengd in een caleidoscopisch effect je zo nu en dan het gevoel geven, dat je iets betekent. En de buitenwereld is, wanneer je niet beseft hoe de verbinding met de innerlijke wereld tot stand komt, een overweldigende stroming, die je meesleurt naar wie weet welke onbekende afgronden en draaikolken. Maar wanneer je gaat beseffen dat de werkelijkheid buiten je in je eigen wezen (het totaal van die dromen, voorstellingen, dat besef van taak, hogere werelden) kleur en vormgeeft, ben je misschien meer geneigd om alles wat in je bestaat, niet als een onomstotelijke waarheid of matrix te aanvaarden, maar het eerder te beleven als een concreet deel van je wereld, de werkelijkheid, die ook buiten je bestaat. Wanneer je erkent dat alles wat in je bestaat, de wereld buiten je als het ware een andere kleur en een ander licht kan geven, zul je ook beseffen hoezeer hetgeen men denkt, ook de beleefde werkelijkheid beïnvloedt.

Dit is een basispunt voor alle esoterie, alle magie. Ja, zelfs een noodzaak voor het vinden van evenwichtigheid in het dagelijkse leven van de mens. Wij moeten dan ook komen tot een zuiverder communicatie tussen de wereld van de geest, die in ons leeft en de wereld van de feiten, die buiten ons bestaat. Wij zijn soms geneigd aan te nemen dat alleen die geestelijke waarden van belang zijn. Wij vergeten dan dat die geestelijke waarden alleen van belang kunnen zijn, wanneer zij voor ons werkelijkheid kunnen worden en daartoe moeten wij ze eerst waarmaken. Wij vergeten soms ook dat alles wat rond ons gebeurt, alleen belangrijk kan zijn voor ons, wanneer wij onze eigen geestelijke waarden daarin meebrengen. Gezien de korte tijd, mij bemeten, zou ik mijn verdere betoog willen onderbrengen in enkele eenvoudige punten en stellingen.

Alles wat in mij bestaat, wordt zinrijk, wanneer ik het kan toetsen aan datgene, wat ik erken als werkelijkheid.

Alles wat rond mij als werkelijkheid erkend is, kan ik beheersen, in zover mijn besef van eigen innerlijk wezen op die werkelijkheid van toepassing is.

Elke scheiding door mij gemaakt tussen mijn innerlijk denken, leven, gevoelen en mijn uiterlijk gedrag, is een vervalsing van normen en waarden. Ik zal mij daardoor vaak in grote disharmonie en onevenwichtigheid brengen.

Elke samenvoeging van mijn innerlijk leven, gevoelen, denken en geloven met de feiten buiten mij, brengt mij tot een bewijs waarbij dat, wat buiten mij is, en dat wat in mij is, beproefd wordt, zodat een werkelijkheid ontstaat, die innerlijk zowel als uiterlijk mijn wereld is.

Met deze punten, die zuiver persoonlijk zijn, sluit ik een deel van mijn betoog af, en wil nu uw aandacht vragen voor het volgende:

Als enkeling ben ik steeds deel van een geheel. Dit geldt materieel en geestelijk.

Als deel van het geheel kan ik slechts mijzelf zijn door het geheel te aanvaarden.

De grote waarden, waarvan ik deel ben, zijn in mij weerspiegeld. Wanneer ik bereid ben deze hogere waarden in mijzelf te erkennen, zal ik binnen het geheel en door middel van het geheel, alles kunnen uiten wat in het geheel voor mij als mogelijkheid bestaat.

Dat wat ik volbreng, is datgene wat ik innerlijk beleef. Dat wat ik innerlijk beleef, is datgene wat voor mij onvergankelijk is.

Elk beeld van wereld, sfeer en voortbestaan, zoals elk beeld van God en geest, is een weerkaatsing van mijn eigen relatiebesef ten aanzien van de totaliteit.

Dan zal ook slechts mijn beleven in die totaliteit, God, sferen, geest en dergelijken, tot werkelijkheid kunnen maken voor mij.

Hier heb ik u dan wat algemenere stellingen gegeven, maar ik hoop dat u mij de tijd nog zult gunnen aan dit alles nog enkele punten meer toe te voegen. Misschien zijn deze punten meer voorschriften dan iets anders, ofschoon zij zeker niet als leefregels zonder meer bedoeld zijn.

Indien je leeft, zoals je bent en je geeft, zoals je bent, bereik je een waarheid, waarin je kunt zijn (bestaan).

Wie van het andere verlangt, zal altijd tekortkomen, wie aan het andere geeft, zal altijd overvloed hebben, daar zij die geven, hun overvloed beseffen, terwijl zij die slechts verlangen, alleen hun tekortkomingen beseffen. Besef bepaalt immers je werkelijkheid.

Ga je eigen weg, niet met minachting van anderen, maar met de erkenning van de ander als een gelijkgerechtigde. Wanneer eenieder het recht heeft zijn wegen te gaan, zo zal men de eigen weg leren kiezen in harmonie met anderen.

Daar waar men het recht van anderen om eigen wegen te gaan ontkent, veroorzaakt men een disharmonie, die niet slechts anderen schaadt, maar het volgen van de eigen weg onmogelijk maakt.

Streef te leven uit de kracht, die gij in uzelf erkent. Het is niet belangrijk of uw omschrijving van die kracht juist is. Belangrijk is slechts dat gij leeft uit die kracht en haar kenbaar maakt. Want datgene wat is, zal uiteindelijk erkend worden.

Datgene wat gij niet buiten u durft manifesteren echter, blijft u een droombeeld, dat u achtervolgt. Een levenloze schil, die gij dient te overwinnen voor gij verder kunt gaan.

En ten laatste: in alle dingen openbaart zich het geheel. Erken daarom alle dingen en zoek in de erkenning daarvan het geheel te beseffen op uw eigen wijze. Want degene die het geheel ondergaat, zonder zijn eigen besef daarin te projecteren, is deel van het geheel en slaaf van het geheel. Hij, die het geheel erkent en zijn eigen besef daarvan in het geheel projecteert, is meester van zichzelf en de schepper van het totaal.

Met deze korte zinsneden heb ik, naar ik hoop, u in de mij ter beschikking staande tijd toch nog een redelijke les kunnen geven. Zo u vindt dat mijn stellingen kort zijn, overdenk ze. Dit zijn punten, waarover u zelf eens moet mediteren. Wat u er zelf aan geeft, bepaalt de waarde ervan. En zo u meent dat dit alles onbelangrijk is, vergeef mij dat ik uw tijd daarmee in beslag heb genomen. Ik kom nu aan het einde van onze bijeenkomst. Daar het gebruikelijk is aan het einde een slagzin of slogan toe te voegen aan het bereikt geheel, zou ik u het volgende voor willen stellen:

Zie naar uw daden, niet naar die van anderen.

Luister naar uw innerlijke stem, niet naar de stem van anderen.

Zoek een harmonie, die voor uzelf blijvend is, niet slechts de schijn van eenheid met anderen.

Hiermede zijn wij dan werkelijk aan het einde van onze bijeenkomst gekomen. Ik dank u allen voor uw aandacht en geduld.

Goedenavond.

(Uitgesproken op 17 januari 1969)

